

О.В. Константинова

АМЕРИКАНІЗМИ І БРИТИЦИЗМИ В ТЕРМІНОЛОГІЇ ОПОДАТКУВАННЯ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Проблема співвідношення лексичного складу двох варіантів – британського і американського – полінаціональної англійської мови привертає увагу багатьох її дослідників.

Вважають, що розбіжності між цими двома варіантами англійської мови в сфері наукової і технічної термінології незначні [Миронова 1985,312], оскільки їхні “лексико-семантичні системи характеризуються перевагою одиниць спільного фонду над маркованими елементами (бритицизмами, американізмами)” [Зацний 1999,170]. Але це не означає, що такі факти зовсім не слід брати до уваги, тому що кількість мовних явищ, характерних, наприклад, для американського вжитку, досить велика в абсолютних цифрах, хоча, можливо, і незначна у відсотках [Швейцер 1963,10]. Численні варіанти науково-технічних і професійних термінів, які зазвичай не в повному обсязі відображені в загальних словниках, мають бути об’єктом вивчення не тільки з теоретичної, але і з практичної точки зору задля отримання об’єктивного уявлення про співвідношення між двома варіантами з метою практичного оволодіння англійською мовою, а також адекватного науково-технічного перекладу, де до труднощів з поділом лексики на загальнонавчальну, загальнонаукову та вузькофахову додаються проблеми міжваріантних термінологічних лексико-семантичних аналогів та лексико-семантичних дивергентів.

Досліджувані нами терміни оподаткування в американському і британському варіантах сучасної англійської мови є яскравим прикладом різноманітних британо-американських термінологічних паралелей, на яких і зосереджено увагу у цій статті.

Розбіжності британського і американського варіантів англійської мови в термінології оподаткування є складною картиною, зумовленою позалінгвальними факторами. З одного боку, становлення економічної термінології в англійській мові,

яке припадає на другу половину XVI – початок XVII століття, і розвиток концептуального ядра англійської економічної терміносистеми у XVIII столітті [Малиновская 1984,16-17] сприяли виникненню спільного економічного термінологічного фонду двох варіантів англійської мови. З іншого боку, особливості суспільно-економічного розвитку двох держав після утворення США, а саме той факт, що механізм британського державного управління, зокрема податкової служби, удосконалювався і налагоджувався століттями, в той час як Сполучені Штати Америки пішли шляхом пристосування його до нового федерального устрою, викликали появу американізмів та бритицизмів у термінологічній лексиці оподаткування.

Під американізмами, за О.Д. Швейцером, розуміємо лексичні одиниці, які в усіх або в деяких своїх значеннях притаманні виключно американському варіанту англійської мови, а під бритицизмами – лексичні одиниці, що їх не використовують в Америці, або використовують в іншому розумінні, тобто з іншим значенням [Швейцер 1963,10-11]. Слід зауважити, що термінологічні американізми та бритицизми мають характер скоріше не інвентарний, а дистрибутивний, тобто “одні й ті ж лексичні одиниці можуть мати різне семантичне наповнення, різне значення, є *семантичними* американізмами або бритицизмами” [Зацний 1999,173], через це частіше зустрічаються так звані часткові американізми і бритицизми. Виділення їх із спільноанглійської лексики є релевантним тільки для вузькоспеціальної термінології, що вивчається, адже вони належать різним концептуальним системам знаків, які відбивають відмінні екстралінгвістичні реалії – різні системи оподаткування, що є характерними для об’єктивних соціально-економічних умов країн Великої Британії і США.

Більшість дослідників міжваріантних паралелей спирається на запропоновану О.Д. Швейцером класифікацію [Швейцер 1971,114-116], яка враховує двосторонню природу лексичних одиниць: за принципом протиставлення плану вираження та плану змісту в процесі аналізу таких лексико-семантичних розходжень розмежовують лексико-семантичні аналоги та лексико-семантичні дивергенти.

Лексико-семантичні аналоги у досліджуваній термінології представлені, насамперед, термінами для позначення реалій – назв державних структур, установ тощо, наприклад:

AmE

BrE

Internal Revenue Service (IRS) – **Board of Inland Revenue** –
Служба внутрішніх доходів (США) Управління податкових зборів
(Великої Британії)

Bureau of Customs – *Управління* **Board of Customs and Excise** –
митних зборів (США) Управління мит і акцизів
(Великої Британії)

[Англо-русский...1993; Longman Business...2000]

Порівнюючи ці дві пари міжваріантних термінів-аналогів, бачимо, що їхня вмотивованість відображає внутрішню організацію понять, позначуваних ними. По-перше, в плані вираження термінів відбивається протиставлення рівня стягнення податків (семантика слів *internal*, *inland* передбачає існування закладів із протилежною діяльністю – “*external*”). По-друге, через терміни експлікується функціональне протиставлення організацій на міждержавному рівні:

AmE

BrE

Internal Revenue Service (IRS) – **Board of Inland Revenue** –
функція: збір національних податків функція: збір прямих податків
податків **Board of Customs and Excise** –
Bureau of Customs – функція: збір податків на імпорт функція: збір непрямих податків
(акцизів, ПДВ) і податків на імпорт

Другу групу лексико-семантичних аналогів даної терміносистеми створюють терміни, що позначають тотожні за обсягом поняття, які в спеціальних тлумачних словниках мають одну дефініцію, наприклад:

Social Security tax (*AmE*) – **National insurance** (*BrE*)

a tax paid by employees and employers to provide money for unemployed people and pensions for people who are too old to work

податки на соціальне страхування

auto-expense allowance (*AmE*) – **car allowance** (*BrE*)

an amount that can be taken off a business's profit figure when calculating tax, to allow for the cost of using cars for business purposes

витрати, пов'язані з використанням автомобіля підприємства

income tax deduction (*AmE*) – **income tax allowance** (*BrE*)

a part of someone's income that is not taxed, for example because it comes from a particular source, or because they have children

частина неоподаткованого доходу

corporate income tax (*AmE*) – **corporation tax** (*BrE*)

a tax on company profits

податок на доходи корпорацій

[Longman Business...2000]

Остання пара термінів може слугувати прикладом нечіткого розрізнення міжваріантних аналогів: в одному з перекладних словників подається термін – своєрідний гібрид двох варіантів ***corporation income tax** [Англо-русский...1993,495]. Але, як відомо, терміни в усталених і уніфікованих терміносистемах, якою і є термінологія оподаткування, мають фіксовану форму, і під час відбору термінів до перекладних словників слід послуговуватися фаховими текстами і спеціальними тлумачними словниками, укладеними фахівцями-носіями мови.

Цікавими є випадки термінологічних лексико-семантичних аналогів, коли явно протиставленим міжваріантним паралелям відповідає спільноанглійський синонім, як-от:

capital assets (*AmE*) – **chargeable assets** (*BrE*) – something such as land, buildings, or machinery used by a business to produce its goods or services

основні капітали, основні засоби виробництва, основні фонди (синонімом до цієї пари аналогів є спільноанглійський термін **fixed assets**)

estate tax (*AmE*) – a tax on the value of someone’s property that must be paid when they die

death duties (*BrE*) – taxes that must be paid by someone who is left property or money by someone who has died

податок на спадщину

[Longman Business...2000].

У словниковій статті разом з терміном **estate tax** фіксуються синоніми **death tax, estate duty**. Останній також подається як синонім до бритицизму **death duties**. Звичайно ж, значення всіх цих лексичних одиниць зрозумілі як американцям, так і британцям, однак, з точки зору термінології **estate tax** і **death tax** є американізмами, **death duties** – бритицизмом, а **estate duty** належить спільному термінологічному фонду. Вищезгадані паралелі **Social Security tax** (*AmE*) – **National insurance** (*BrE*) є гіпонімами по відношенню до спільноанглійського терміна **payroll tax** – tax taken from someone’s wages, for example income tax and National insurance or Social Security tax *податки на заробітну плату*.

Спільний термінофонд сприяє тому, що лексичні одиниці з більш-менш прозорою внутрішньою формою вживаються в обох варіантах мови без усвідомлення, до якої терміносистеми – американської чи британської – вони належать. Однак фахівці фіксують переважне вживання таких одиниць у тому чи іншому варіанті:

financial year *especially BrE* – **fiscal year** *especially AmE*

фінансовий рік (компанії, корпорації)

[Longman Business...2000].

Численну групу серед міжваріантних *лексико-семантичних дивергентів* вивчаємої терміносистеми становлять терміни з односторонньою локальною маркованістю [Швейцер 1971,114], коли американізм чи бритицизм даної

терміносистеми є лексико-семантичним варіантом терміна, який належить спільноанглійській фінансовій термінології:

levy 1. збір, податок

2. членські внески

3. **AmE** примусове стягнення податкового боргу e.g. The IRS now uses two million levies a year to seize wages, bank accounts, and other funds of delinquent taxpayers.

transfer tax 1. **AmE** федеральний податок на дарування і спадщину

2. **AmE** місцеві податки на різні види передачі власності

3. податок на операції з трансферту акцій (= stock transfer tax)

withholding tax 1. податок із суми дивідендів

2. **AmE** прибутковий податок

surtax 1. додатковий прибутковий податок

2. **AmE** додаткове мито на імпорт

rate 1. ставка податку

2. ставка мита

3. **BrE pl** комунальний (місцевий) податок

[Англо-русский...1993; Longman Business...2000; The Penguin...1995]

Інколи один і той самий термін позначає в різних варіантах одне поняття, але з дещо вужчим / ширшим обсягом:

capital gains tax (CGT) in Britain, a tax that ordinary people, not companies, pay when they make a large amount of money by selling an asset such as property; **in the US**, CGT is also paid by companies

податок на приріст капіталу

[Longman Business...2000]

Дослідники національних варіантів англійської мови одноставно стверджують, що США, будучи світовим лідером в сфері політики, науки і техніки, мають величезний вплив на розвиток єдиної макросистеми англійської мови, поповнюючи її неологізмами з усіх науково-технічних і суспільно-політичних галузей [Миронова 1985,317; Зацний 1999,184]. В основному такі міжваріантні запозичення заповнюють лакуни у системі номінації, тобто позначають предмети і явища, які не мають стійких назв у британському варіанті [Швейцер 1971,186]. Наприклад, слово *commuter* (особа, що їздить на роботу в місто з приміських поселень) у 70-х р.р. в британському варіанті вважалося запозиченим американізмом [Швейцер 1971,186], а в 90-х р.р. похідний від нього термін **commuter tax** (додатковий прибутковий податок з осіб, які їздять на роботу в місто з приміських поселень) реєструється вже без позначок щодо варіанту англійської мови [Webster's Dictionary...1993]. В середині 90-х р.р. терміни **tax avoidance** і **tax shelter** сприймалися як такі, що переважно використовуються в тому чи іншому варіанті, а саме:

tax avoidance (*BrE*) –

tax shelter (*AmE*) –

legal means used to take advantage of tax concessions to reduce or eliminate tax liabilities
a plan or arrangement that allows you to legally avoid paying tax

ухилення від сплати податків без порушення закону

[The Penguin...1995]

У словниках кінця століття вони належать спільноанглійському термінологічному фонду [Longman Business...2000].

І все ж, незважаючи на потужну тенденцію конвергентного розвитку національних варіантів [Зацний 1999,184], в англійській мові стабільно співіснують повні, а не часткові американізми та бритицизми, особливо в таких ділянках лексико-семантичної системи мови, які відображають суспільно-економічні процеси, що розвиваються в двох ареалах незалежно один від одного. Відсутність подібних понять в терміносистемі іншого варіанту створює для його носіїв своєрідні

внутрішньомовні термінологічні лакуни, задля усунення яких потрібні розгорнуті термінологічні дефініції.

До таких повних американізмів і бритицизмів в термінології оподаткування можна віднести:

AmE

BrE

Federal income tax

stamp duty on securities *гербовий*

прибутковий податок (сплачується урядові США) *федеральний збір (податок стягується при оформленні особами цивільно-правових угод)*

State income tax *прибутковий*

PEP – Personal Equity Plan

податок (сплачується урядові штату) *політика заохочення акціонерів через створення податкових*

National Taxpayers' Union

пільг

Національна спілка платників податків

ISA – Individual Savings Account

політика заохочення населення

enrolled agent *консультант по*

більше заощаджувати через

податках, який склав іспити звільнення вкладів від податків.

Служби внутрішніх доходів США

Система ISA замінила в 1999 р. систему PEP.

depreciation guidelines and rules

fisk *державна казна в*

норми і правила амортизації Шотландії

(видаються Казначейством

США)

nuisance tax *невеликий податок, що його сплачують по частинах*

ex VAT *такий (товар, ціна), що не включає податок на додану*

bracket creep *перехід платників*

вартість (ПДВ)

податків в групу доходів, які оподатковуються за вищими

road tax *податок з власників автомобілів*

ставками

tax disc *круглої форми*

antichain store taxes спеціальні посвідчення про сплату податку податки на мережу магазинів власниками автомобілів, ланцюгового підпорядкування розташоване на вітровому склі **unitary tax** податок на доходи транспортного засобу компанії, одержані не тільки в даному штаті, а і по всьому світі

[Англо-русский...1993; Longman Business...2000; Webster's New...1982]

Отже, через те, що податкові терміносистеми обох варіантів сучасної англійської мови мають спільне ядро ширшої фінансово-економічної термінології і користуються спільним термінофондом задля створення термінів, що відображають специфічні риси кожної терміносистеми, розподіл податкової термінології на американізми і бритицизми має значення тільки для вузькофахових словників. Вищенаведені приклади чітко вказують на більшу варіативність американської терміносистеми, на інтенсивнішу семантичну деривацію в її межах, яка віддзеркалює постійні зміни в номінації відповідних економічних явищ і реалій. Цей факт підкреслює, що американський варіант сучасної англійської мови є важливим джерелом її розвитку в сфері економічної термінології.

Література:

1. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. Фінансовий словник. – 4-те вид., випр. та доп. – К.: Т-во «Знання»; Л.: Вид-во Львів. банк. ін-ту НБУ. – 566с. 2. Зацний Ю.А. Розвиток словникового складу англійської мови в 80-ті – 90-ті роки ХХ століття: Дис...доктора філол. наук. – Запоріжжя, 1999. – 403с. 3. Малиновская И.В. Экономическая терминология в английском языке: процессы формирования и развития: Автореф. дис...канд. филол. наук. – К., 1984. – 24с. 4. Миронова Е.А. Англо-американские терминологические параллели // Научная литература: Язык, стиль, жанры. – М.: Наука. – 1985. – С.312-321. 5. Швейцер А.Д. Очерк современного английского языка в США. – М., 1963. – 210с. 6. Швейцер А.Д. Литературный английский язык в США и Англии. – М., 1971. – 200с.

Джерела ілюстративного матеріалу:

1. Англо-русский словарь по экономике и финансам /Под ред. А.В. Аникина. – С.-Пб.: Экономическая школа, 1993. – 589 с. 2. Longman Business English Dictionary, 2000. – 533p. 3. The Penguin International Dictionary of Finance. – 2nd ed. – Penguin books, 1995. – 333p. 4. Webster's New World Dictionary. – New York, 1982. – 882p. 5. Webster's Dictionary and Thesaurus. – New York, 1993.